

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

DEĞİŞEN AKTÖRLERLE BİR VAROLUŞ MÜCADELESİ: TİCARET SAVAŞLARI

GİZEM ERİM

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

KONYA
TEMMUZ, 2018
www.kto.org.tr

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. KORUMACILIK TEMELİNDE TİCARET SAVAŞLARI	2
2.1. Korumacılık.....	3
2.2. Ticaret Savaşlarının Tarihsel Arka Planı “Komşunu Fakirleştir, Kendini Zengin Et”	5
2.3. Günümüzde Yeni Korumacılık “Amerika’yı Tekrar Büyük Yapmak”	10
2.4. Korumacılığın Diğer Boyutu Kur Savaşları “Komşudan Dilenme”	11
3. SONUÇ	14
4. KAYNAKÇA	15

1. GİRİŞ

Bilinen insanlık tarihine bakıldığında, insanlar öncelikle topluluklar halinde yaşamaya başlamışlar ve ardından özel mülkiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Özel mülkiyet kavramıyla birlikte dünya tarihi birçok savaş ve yıkım yaşamıştır. Savaş denildiğinde, ülkeler veya siyasi gruplar arasında gerçekleşen silahlı mücadeleler anlaşılmaktadır. Tarihsel gelişim süreçlerine bakıldığında da savaşların büyük çoğunluğu fiziki savaşlar olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan büyük fiziki savaşlar, teknolojik ve ekonomik gelişmelerle birlikte dönüşüme uğramıştır. Kılıçlı, silahlı savaşlar yerini ekonomik ve kültürel savaşlara bırakmaya başlamıştır. Ekonomik enstrümanlar üzerinden yürütülen bu savaş biçimi, ülkelerin kendi ekonomik çıkarlarını koruması olarak tanımlanabilmektedir.

Ticaret savaşları, iki veya daha fazla ülkenin birbirine karşı uyguladıkları ticari tarifeler nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlık veya çatışmalar olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber, ticari tarifeler üzerinden yürütülen anlaşmazlıklar; ithalat ve ihracatta kısıtlamaya, engel ve yasaklara hatta yaptırımlara sebep olabilmektedir. Ekonomik ilişkilerdeki anlaşmazlıklar ile başlayan gerilimler, ileri aşamalara taşındığında siyasi bir tıkanıklığa ve hatta ikili ve çok taraflı ticari çıkmazlara da yol açabilecektir.

Bu çalışmada ülkelerin karşı karşıya kaldığı kriz dönemlerinde uyguladıkları korumacı politikaların, kur savaşları ve beraberinde ticaret savaşlarına evrilmesi, çağımızın önemli sorunlarından olan ticaret savaşlarının geçmişten günümüze gelişimi, aktörlerin değişimi, Çin ve ABD çekişmesi kronolojik olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

2. KORUMACILIK TEMELİNDE TİCARET SAVAŞLARI

Ticaret savaşı kavramı son zamanlarda uluslararası ekonomi ortamları ve özellikle ABD politikasında sıkça konuşulan, gündemde yer alan bir konu haline gelmiştir. Peki, gündemden hiç düşmeyen ve son günlerde ABD ve Çin gibi ülkelerle sıkça anılan ticaret savaşı ne anlama gelmektedir?

Kavram olarak ticaret savaşı, iki ya da daha fazla ülkenin birbirlerine karşı uyguladıkları olumsuz ticari tavırlar, tarifeler ve yaptırımlar nedeni ile ortaya çıkan anlaşmazlık veya çatışmalar olarak tanımlanabilmektedir. Bu açıdan ticaret savaşı, korumacılığın olumsuz bir yan etkisi ve potansiyel bir sonucudur. Ticaret savaşı, ülkelerin gümrük vergisi artırımı ve kotalar gibi ticareti sekteye uğratan, engeller koyan ülkeye misilleme yaptıkları durumu ifade etmektedir. Diğer bir tanımlamaya göre ticaret savaşı, bir ürünün iki ayrı ülkede farklı maliyetler ile üretilmesi ve bundan dolayı ortaya çıkan ticari dezavantajı engelleyebilmek amacıyla tercih edilen bir durumu ifade etmektedir. Dünya tarihinde ülkelerin kendi üreticilerini ve iç piyasalarını koruyabilmek adına tercih ettiği bir yöntemdir.

Ticaret savaşını bir örnek ile ele almak gerekirse; A ve B ülkeleri oyuncak üreten ülkeler olsun ve bu iki ülkede de oyuncak üretiminin maliyeti 3 dolar olsun. A devleti oyuncak üretimini teşvikler ile arttırarak üreticiler için oyuncak üretimi birim maliyetini 2 dolara düşürmüş olsun. Böylece A ülkesinin 2 dolara ürettiği ve B ülkesine ihraç ettiği oyuncaklar B pazarında B ülkesinin 3 dolara ürettiği oyuncaklara göre daha çok tercih edilmeye başlanır. Böyle bir durumda önlem olarak B ülkesi, A ülkesinden ihraç edilen oyuncaklara 2 dolar ek gümrük vergisi getirir. B ülkesinin ürettiği oyuncaklar B ülkesinde 3 dolara satılmaya devam ederken A ülkesinin ürettiği oyuncaklar B ülkesinin pazarında 2 dolar maliyet ve 2 dolar ek gümrük vergisi ile toplam 4 dolara satılmaya başlanır. Buna misilleme olarak A ülkesi de B ülkesinden ithal ettiği başka bir ürüne aynı şekilde gümrük vergisi uygular. Bu misillemelerin sürekli hale gelmesi, misillemenin miktarı ve hacmi gibi olgular büyüdükçe, iki ya da daha fazla ülke arasında yaşanan bu durum ticari bir savaş şekline bürünecektir.

Yukarıda verilen örnekten hareketle, ticari tarifeler üzerinden yürütülen anlaşmazlıklar, sonrasında ithalat ve ihracatta kısıtlamayı, engel ve yasakları, yaptırımları beraberinde getirmektedir. Ekonomik ilişkileri olumsuz etkileyen, siyasi sürtüşmeleri arttıran ve ticareti sekteye uğratan bu oluşum, günümüz dünyasında üretici, tüketici, dağıtıcı gibi aktörleri de etkileyerek, her kesimden insanı zor durumda bırakmaktadır.

Etkisi ve süresi değişken olan ticaret savaşları, daha geniş arenada küresel gerginlikleri tetikleyerek, birçok sorunu gün yüzüne çıkartabilmektedir. Tek bir sektör üzerinden ortaya çıkan ve başlayan ticaret savaşı, ilerleyen dönemde diğer sektörleri de etkileyerek kısa zamanda büyüyebilmektedir. Diğer bir yandan, sadece iki ülke arasında başlayan bir ticaret savaşı, gelişiminde başlangıçta ticaret savaşına dahil olmayan başka ülkeleri de içine alarak etkileyebilmektedir. Küresel gerilimi arttıran ve taraf ülkeler arasında gerginlikleri tetikleyen ticaret savaşlarının kazananının olmayacağı sıkça dile getirilen bir durum haline gelmiştir.

2.1. Korumacılık

Ticaret savaşı denildiğinde herkes tarafından dillendirilen *korumacılık*, nasıl bir etkiye sahip ki bu kadar keskin kararların alınmasına sebep olabiliyor. Devletlerin köşeye sıkıştıklarında üzerlerine giydikleri korumacılık zırhı, önemli kararların alınıp uygulamasında adeta cesaretlendirici bir rol üstlenmektedir. Korumacılığın altında yatan sebepleri örneklerle açıklamak, konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

Genel anlamda korumacılık, yabancı kökenli malların iç piyasaya girişinin sınırlandırılması veya iç piyasada bulunan yerli malların yabancı kökenli mallara tercih edilmesinin sağlanmasına yönelik yapılan birtakım düzenlemeler olarak tanımlanabilmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında bir dış ticaret politikası olarak, bir ülkenin yerli üreticilerini her türlü yıkıcı nitelikteki dış rekabet karşısında korunmasını savunan görüşü ifade etmektedir. Bu korumacı politika araçlarına bakılacak olursa:

Şekil 1. Korumacılığın Politika Araçları

Kaynak: <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/260423/makaleler/1/2/arastirmax-ticaret-savaslari-dunya-ekonomisine-etkileri.pdf>

Devletlerin kendi üreticilerini her çeşit dış rekabetten koruması gerektiğini savunan korumacılık günümüzde gelişmiş ülkelerin tarihlerinde uyguladıkları bir politika türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Korumacı politika araçlarından ilki olan gümrük vergileri, yerel üreticileri korumak için dünya ticaretinde kabul görmüş tarife (gümrük vergisi oranı artışı) ve tarife dışı engeller (kırtasiye artışı vb.) olmak üzere iki

şekilde uygulanmaktadır. Bundaki amaç, mevcuttaki engeller vasıtasıyla ithalatın pahalılaştırılarak talebin ithal mallardan yerli mallara doğru kaydırılmasını sağlamaktır.

Korumacı politika araçlarından ikincisi olan miktar kısıtlamaları; genel olarak üretim, tüketim, ithalat, ihracat gibi değişkenlerin, çoğunlukla üreticiyi ve tüketiciyi korumak veya ülke çıkarlarını geliştirmek gibi amaçlarla, hükümet tarafından belli bir miktarla sınırlandırılması durumunu ifade etmektedir. Bu kavram daha çok dış ticarete ithalatın, ihracatın veya ihraç malları üretiminin miktar olarak sınırlandırılması veya tamamen yasaklanması için kullanılır. İthalat, ihracat veya üretim için belirlenen miktarlara kota adı verilir. Bu sistemin uygulanabilmesi için kotaların belirlenmesi ve kota sınırlarına uymanın denetlenmesi gerekmektedir.

Politika araçlarından üçüncüsü olan ithalat kotası, belli bir zaman diliminde ithal edilebilecek mal miktarına uygulanan fiziki kısıtlamayı ifade etmektedir. İthalat kotası, serbest ticaret koşullarında ithal edilebilecek mal miktarını kısıtlamaktadır. Ticaret ve refah etkileri olan ithalat kotası, yurtiçi tarım veya sanayi kesimini korumak ya da ödemeler bilançosu açıklarını kapatmak gibi nedenlerle kullanılmaktadır. Diğer yandan mamul malların ithalatına kota uygulaması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurallarıyla düzenlenmiştir. Buna göre, ithalat kotalarının kademeli olarak ithalat tarifesine dönüştürülmesini öngörmektedir. Ancak DTÖ'nün düzenlemelerine rağmen ithalat kotaları, gelişmiş ülkeler tarafından yerli üreticileri korumak amacıyla özellikle tarım ürünleri ticaretine uygulanmaktadır.

Sübvansiyonlar (destekleme) ise korumacılık politikalarının dördüncüsüdür. Devletin kişi ya da kurumlara mal, para veya hizmet biçiminde yapmış olduğu karşılıksız yardımları ifade etmektedir. Devlet, çeşitli sosyal ve ekonomik amaçları gerçekleştirmek üzere sübvansiyon vermektedir. Buradaki temel amaç hem üreticiyi hem de tüketiciyi korumaktır. Diğer yandan ihracatı özendirmek üzere, ihracatçıya ülkeye kazandırdığı döviz başına belli bir sübvansiyon ödeyebilmektedir. Sübvansiyon, dolaylı veya dolaysız yollarla yapılabilmektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, birim üretim başına para olarak verilen sübvansiyonlar dolaysız sübvansiyon olarak adlandırılırken; üretici veya ihracatçıya düşük faizli kredi verilmesi, vergide indirim yapılması, malın girdilerinin ucuz fiyatlardan sağlanması gibi uygulamalar dolaylı sübvansiyon olarak adlandırılmaktadır.

Politika araçlarından beşincisi olan dış ticarete devletleştirme, devletin dış ticaret kazançlarını kamuya mal etmek veya stratejik amaçlarla dış ticareti yönlendirmek için kamu işletmeleri eliyle dışalım veya dışsatım yapması manasına gelmektedir. Yani ihraç maddeleri satımının ve ithal malları alımının doğrudan doğruya devlet eliyle yapılmasıdır.

Politika araçlarından altıncısı olan anti-damping vergi uygulamaları ise, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin başvurdukları ve ithalatın düzenlenmesine yönelik önlemlerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Anti-damping uygulamalarının asıl amacı yerli üreticiyi ucuz ithal ürüne karşı korumaktır. Yani, bir ülkede iç pazarda bulunan malların, ihracat pazarlarında çok daha ucuza satılmasına engel olmak

amacıyla yönetimin ithal mallar üzerinde yapmış olduğu kısıtlamalara denilmektedir. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları gereğince anti-damping uygulamasında herhangi bir ürünün benzerinin bir başka ülkede bulunması durumunda, ihracat yapılacaksa çok daha düşük fiyatlardan yapılması gerekir. Bunun aksi bir durum olduğunda, yani ihraç edilen ürünün fiyatı, ihracatı gerçekleştiren ülkenin iç pazarında çok daha ucuzsa, aradaki fiyat karşılaştırmalarında farkın ortaya çıkmasıyla satın alınan ürün dumping ürün olarak kabul edilmektedir.

Yedinci politika aracı olan gönüllü ihracat kısıtlamaları ise, bir malın ithalatçısı ile ihracatçısı arasında yapılan ikili görüşmeler sonucunda ihracatın belirli bir kota ile sınırlandırılması işlemidir. Bu kısıtlamalar özellikle az gelişmiş ülkelerin, sanayileşmiş ülkelere ihraç ettikleri bir takım emek yoğun sanayi malları üzerine konulur. Bu uygulamadaki temel amaç, yabancı ülkenin ihracatını sınırlandırmak ve bu sayede rekabet edemeyen yerli sanayicileri korumaktır. Örnekle açıklamak gerekirse, Japonya AB'ye çelik veya Türkiye ABD'ye tekstil ihracatını belirli bir kota ile gönüllü bir biçimde sınırlandırmaktadır. Bu tür anlaşmalara gönüllü denmesindeki neden de budur.

Korumacılık politikalarıyla bir ülkenin sanayisi ve kritik sektörlerini geliştirmek, iç pazarı çoğunlukla yerli sanayinin pazarı haline getirme amaçları gözetilerek yabancı ülke mallarının ülkeye girişine birtakım engeller konulmaktadır. Burada yapılmak istenen şey, iç pazarı yerli mallara açmak ve yeni gelişen sanayinin korunması ve gelişmesini sağlamaktır. Yani korumacılığın iki temel boyutu vardır. Bunlar:

1. Yerli firmalara dış dünya ile rekabet edebilmeleri ve rakiplerine üstünlük sağlamaları amacıyla verilen teşvikler,
2. Yerli firmalara tanınan düzenleme ayrıcalıkları.

2.2. Ticaret Savaşlarının Tarihsel Arka Planı “Komşunu Fakirleştir, Kendini Zengin Et”

Ticari korumacılık anlayışının kökenlerine bakıldığında 15. ve 16. yüzyıllarda bir iktisadi görüş olarak benimsenen merkantilizme ve bunun da öncesinde fizyokratlara dayanmaktadır. Merkantilizme göre devletler kendi ekonomilerini güçlendirmek için temelde ihracatı teşvik etmişler ve ithalatın hem siyasi hem de ekonomik açıdan zararlı olacağını öne sürmüşlerdir. Altın, gümüş vb. değerli madenlerin ülkede tutulmasını ve hazinedeki miktarlarının arttırılmasına önem vermişlerdir.

1970'li yıllarda serbest ticaretin mutlak avantajlar yaratacağı düşüncesi, ekonomik liberalizm fikrinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ekonomik liberalizm fikri çeşitli değişimler geçirerek 18. yüzyıla kadar ilerlemiştir. 18. yüzyılın sonlarına doğru serbest ticaretin faydaları ve ülkelerin refahına katkıları savunulmaya başlanmıştır. Bu dönemde “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” söylemi uluslararası ticaretin gelişmesinde önemli yapıtaşlarından biri olmuştur. Sanayileşme yolunda ilerleyen ülkeler, iç piyasa ve yerli ekonomileri korumak maksadıyla ilerlerken korumacılık politikalarına başvurmaktadır. Diğer yandan sanayileşmiş ve görece rekabet etme gücü yüksek olan gelişmiş ülkeler ise serbest ticaret söylemleriyle güçlü hale getirdikleri kurumsal yapıları sayesinde rekabet üstünlüğünü sürdürmektedir.

Korumacı politikalar uygulamada kısa vadede temel amacın serbest ticaret ya da zenginlik birikiminden ziyade devlet inşası ve ülkedeki yerli sanayinin güçlenmesi olduğunu savunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin genelinde ulusal politikaların öncelikli hedefi sanayileşme, gümrük vergilerinin temel amacı ise ekonomide belirli sanayileri inşa etmektir.

Bir ülkenin kendi üreticilerini her çeşit dış rekabetten koruması gerektiğini savunan korumacılık, günümüzde hemen hemen bütün gelişmiş ülkelerin tarihlerinde uyguladıkları bir politika türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse;

- Korumacılık, serbest ticareti savunan Britanya'nın kalkınmasına katkı sağlarken özellikle 18. yüzyılın korumacı politikaları ön planda tutmuştur.
- ABD, sanayileşme sürecini başarılı bir şekilde tamamladıktan sonra Britanya gibi serbest ticaretin en önemli savunucularından biri olmuştur. ABD serbest ticaretin etkin olabilmesi için küresel ekonomide etkili olacak kurumları da oluşturmayı ihmal etmemiştir.
- İkinci Dünya Savaşı öncesinde ABD neredeyse tüm sektörlerde gizli korumacı önlemler almıştır. Ardından korumacı politikaların uygulandığı dönemlerde Almanya, Fransa, İsveç, Belçika, Hollanda ve İsviçre gibi devletlerde de bu tür politikaların hayata geçirildiği görülmektedir.
- 20. yüzyılda yaşanan Birinci Dünya Savaşı ve Büyük Buhran sonrası dönem, ülkelerin daha fazla korumacı önlemlere başvurmasına ve iç kapanmasına yol açmıştır. Savaşın etkisiyle hem İngiltere tarafından uluslararası finansal sistemde istikrarı sağlamak üzere bir sabit kur sistemi olarak desteklenen "altın standardı" devreden çıkmış hem de savaşın sebep olduğu tahribatı kısa zamanda onarmak isteyen ulusal yönetimler gümrük tarifelerini hızla artırma yoluna gitmişlerdir.

1929 yılında ABD'de Hoover Yönetimi, Büyük Buhranın etkisiyle yalpalanmış ekonomiyi düzeltmek, yerel sanayi kapasite kullanımını yükseltmek ve işgücü piyasasını canlandırmak amacıyla gümrük duvarlarını daha da yükseltmiştir. Bunun sonucunda diğer büyük ekonomiler de gümrük duvarlarını yükseltmiş, kendi aralarında takas yöntemine kadar giden özel ticaret anlaşmaları yaparak önlem aldığı için, dünya ticaretinin daha da olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru kurulan Bretton Woods sisteminin önemli bir parçasını da GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) teşkilatı oluşturmaktadır. Çünkü burada gümrük tarifelerinin azaltılması hedeflenmiştir.

ABD savaş sonrasında serbest ticareti savunmuştur. Bu dönemde Batı Avrupa ve Japonya kendi sanayi kapasitesini kurarken ABD'ye karşı kendi iç pazarını korumak üzere bir politika izlemiştir. Soğuk savaşın bitimiyle beraber GATT, Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüşmüş ve serbest ticaret tüm dünyada yaygınlaşan bir kavram haline gelmiştir.

1980 sonrası dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme ve uygulanan küreselleşme politikaları nedeniyle tüm reel piyasalarda ciddi hasarlar meydana gelmiştir. ABD’de 2007-2008 yıllarında öncelikli olarak konut alanında ortaya çıkan kriz, küresel bir kriz haline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler küreselleşme politikalarına olan güvenin azalmasına neden olmuş, beraberinde krizden çıkış için korumacılık politikalarını gündeme getirmiştir. Bu sürecin devamında başlayan kur savaşları ve onun ticaret savaşlarına dönüşümü, dünya ekonomisinde yeni güçlerin ortaya çıkmasına ve korumacılık politikalarının yeni krizlere sebep olduğunu kanıtlamıştır. Çünkü küresel krizin farklı ülkelerdeki yansıması ise ülke ekonomilerinin sektörel yapıları üzerinde etkisini ortaya koyar nitelikte olmuştur. Ekonomik yapısı ağırlıklı olarak hizmet sektörüne dayalı İspanya, Yunanistan, Fransa gibi ülkeler krizden daha çok etkilenirken Almanya gibi, imalat sanayii ve ihracat ağırlıklı ekonomiler krizi fırsata çevirmeyi başarmıştır.

Aşağıdaki tablo incelendiğinde, serbest ticaretin ilk genişleme dönemi Britanya’nın dünya sistemindeki hâkim rolü ile gerçekleşmiştir. İkinci genişleme döneminde ABD bu rolü devralmış ve üçüncü dönemde ise Çin ABD’yi özellikle dış ticaret alanında tehdit etmeye başlamıştır. Dünya ekonomisinde ilk iki dönemdeki gibi yeni bir hegemon devletin yükselişinden ziyade ABD’nin ekonomik gücünün görece olarak gerilemesi gözlemlenmektedir. Buradan hareketle günümüz dünya sistemi eski hegemonik devletin gerilemeye başladığı ancak yenisinin ise net olarak ortaya çıkmadığı bir ara dönem olarak görünmektedir.

Tablo 1. Dünya Ekonomisinde Serbest Ticaret ve Korumacılık Alt Dönemleri

DÜNYA EKONOMİSİNDE SERBEST TİCARET VE KORUMACILIK ALT DÖNEMLERİ		
1875-1914	Serbest Ticaret	Altın para çağı dönemi ve ticari liberalleşme-dış ticarete ilk genişleme dönemi
1914-1944	Korumacılık	Savaş dönemi, durgunluk, depresyon, daralma dönemi
1944-1970	Serbest Ticaret	Kurumsal kapitalizm dönemi, ticari liberalleşme, dış ticarete genişleme dönemi
1970-1980	Yeni Korumacılık	OPEC Krizi, stagflasyon, daralma dönemi
1980-2000	Serbest Ticaret	Neoliberal politikalar, çok uluslu şirketler, ticari liberalleşme, rekabet, tarife dışı araçlar, finansal küreselleşme
2008-	Yeni Korumacılık	Finansal kriz ve kur savaşları dönemi, yeni merkantalist/yeni korumacılık dönemi

Kaynak: https://setav.org/assets/uploads/2018/01/A228_.pdf

Küresel güçlerin ulusal ekonomik çıkarlarının tehdit altında olduğuna dair algıları, günümüzde çokça bahsedilen yeni korumacılığın yükselişinin en temel nedenidir. Son yıllarda finans ve bankacılık sektöründe görülen kırılğan seyir, ulusal karar alıcıları sanayi sektörlerini canlandırmak için yeni korumacı önlemler almaya zorlamıştır. Buna örnek olarak ABD’de Trump yönetimi ve Avrupalı liderlerin başını çektiği gelişmiş ülkeler, yurt dışında bulunan sanayi kuruluşlarını yeniden kendi ülkelerine çekmek için birtakım politika, teşvik ve sübvansiyonlar uygulamaktadır.

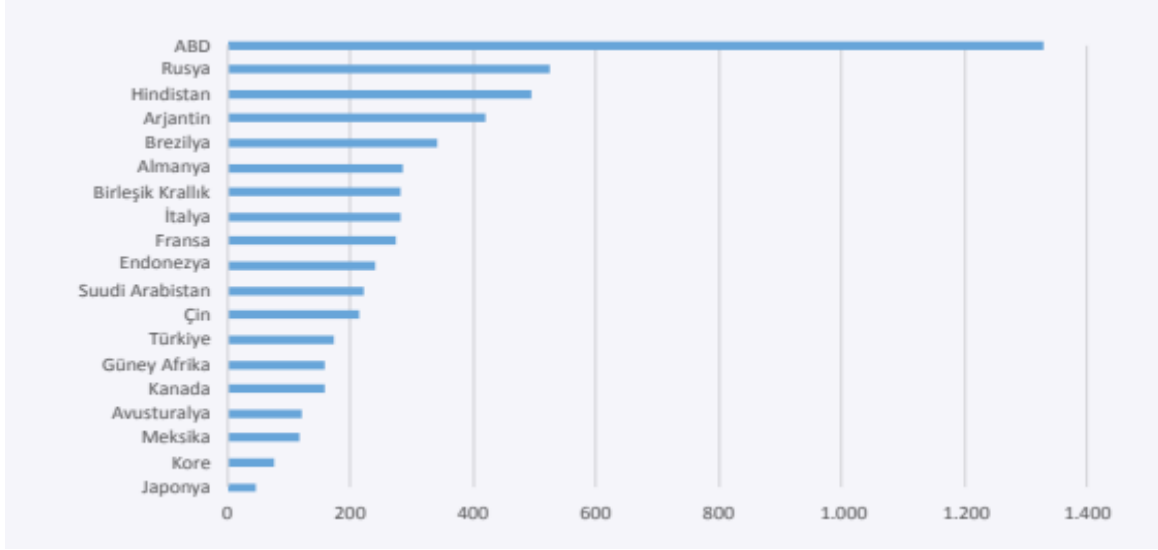
“Yerli ekonomiyi korumaya yönelik ekonomik politikalar uygulamak, tıpkı kendini karanlık bir odaya kilitlemek gibidir. Rüzgâr ve yağmur dışarıda tutulabilir belki, ama içeri ışık ve hava da girmez.”

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping.

Sanayileşmiş Batılı ülkeler ve sanayileşen Doğu ülkeleri arasındaki bilimsel ve teknolojik alanlardaki farkın giderek azalması ve refahın eskiden olduğu gibi Doğu’ya kayacağı endişesi Batılı gelişmiş ülkeleri küresel ekonomideki pozisyonlarını koruma çabasında, yeniden sanayi sektörünü canlandırma endişesine düşürmüştür. Gelişmiş ülkeler gelecek potansiyeli olan ürünlere yönelik sanayi özelinde yeni korumacılık politikaları uygulamaya koymuşlardır. Küresel finans krizi sonrasında uygulanan birçok politikada bunu görmek mümkündür. İngiltere Başbakanı Theresa May’in ekonomik anlamda attığı adımların başında kaybedilen imalat sanayinin tekrar İngiltere’ye kazandırılması için kapsamlı bir sanayi stratejisi oluşturmasıdır.

Grafikte, G20 üyesi ülkelerin 2008-2017 yılları arasında ticaret politikası alanında uyguladıkları korumacı düzenlemeler gösterilmektedir. ABD, dokuz yıldan beri korumacı politikalar uygulamakta ve G20 ülkeleri arasında bu politikaları en fazla hayata geçiren ülke olarak görülmektedir. Özellikle ABD Başkanı Donald Trump’ın başa gelmesiyle birlikte korumacılık politikaları daha da belirgin hale gelmiştir.

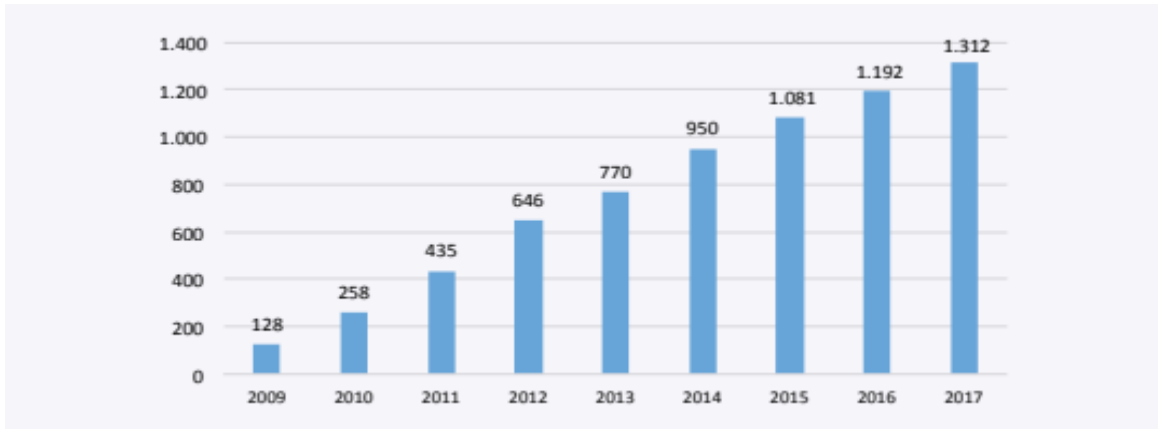
Grafik 1. G20 Ülkelerinde Korumacılık Politikaları (2008-2017)

Kaynak: Global Trade Alert

Trump'ın başkanlığa gelmesiyle birlikte adil olmadığını belirttiği ticari anlaşma ve iş birliklerini yeniden gözden geçirmesi küresel gündemi etkilemiştir. ABD'nin uygulayacağı korumacı politikaların uzun dönemde hem kendisi hem de dünyanın geri kalanı için fayda sağlamayacağı bir gerçekliktir. Grafik 2'de görüldüğü üzere ABD'nin 2009 yılından 2017 yılına kadar aldığı korumacı önlemlerin sayısı gösterilmektedir. 2009 yılında 128 olan korumacı önlemler, 2017 yılına gelindiğinde 1.312 ye çıkmıştır.

Grafik 2. ABD'nin Aldığı Korumacı Önlemler

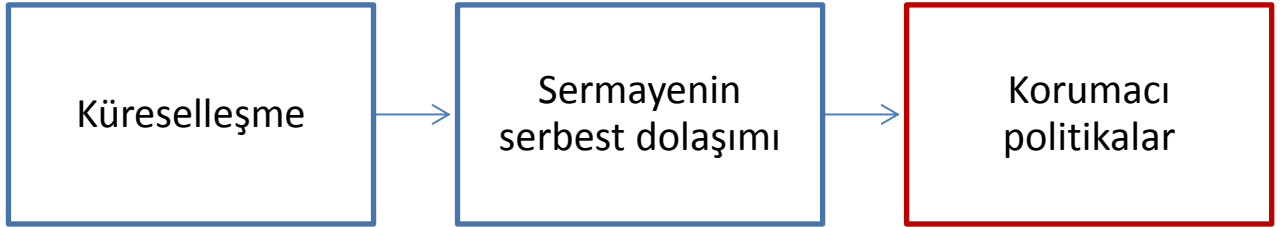
Kaynak: Global Trade Alert

Ulusal zenginlik ve refahını büyük oranda dış ticarete dayalı sürdüren ülkeler serbest ticareti savunurken (Örn: Çin, Almanya), sanayileşme süreçlerini erken ve hızlı tamamlayan ülkeler (Örn: İngiltere, ABD) ise yoğun korumacı politikaların savunuculuğunu üstlenmektedir.

2.3. Günümüzde Yeni Korumacılık “Amerika’yı Tekrar Büyük Yapmak”

Küreselleşme ve sermayenin serbest dolaşımı, küresel krizlerle birlikte hız kazanan korumacı politikalar yeni korumacılığın anlaşılmasında önem arz etmektedir. Birbiriyle taban tabana zıt olan bu iki kavram arasındaki bozulan denge, toparlanma aşamasında küresel ekonomiye zarar vermeye başlamıştır. Bir ülkenin yerli üreticilerini, dış rekabetteki her türlü yıkıcı faktöre karşı korumayı savunan korumacılık politikaları, gelecekle ilgili kaygıların artmasına sebep olmuştur. Küresel resesyonun yaşandığı bu dönemde “komşunun fakirleşmesi”ni istemek ve bu yönde politika belirlemek ciddi riskler içermektedir. Kendini koruma düşüncesi ile hareket eden ülkeler, almış oldukları önlemler ve yapmış oldukları misillemeler ile korumacılığın derinleşmesine, küresel refahın azalmasına ve küresel ekonominin intiharına çanak tutmuş olacaktırlar.

Şekil 2. Yeni Korumacılığın Tanımlanmasında Temel Kavramlar

Son dönemlerde Çin’de üretilen uygun fiyatlı ürünlerin diğer ülkelerin iç piyasalarında haksız rekabete sebep olduğu yönündeki iddialar korumacılığın artışının önemli sebeplerinden biridir. Haksız rekabet olarak değerlendirilen bu durumun önüne geçmek için birçok ülke Çin ürünlerine karşı anti-damping uygulamaları yürürlüğe koymuştur.

Korumacılığın uygulandığı alanlar genellikle ilgili ülkenin kritik diye tabir edilen sektörlerini oluşturmaktadır. Örnek vermek gerekirse; ABD yönetimi 2009 yılında yerel ürünlerin satışını teşvik etmek için “Amerikan Malı Satın Al” politikasını da içinde barındıran İyileşme ve Yeniden Yatırım Kanunu’nu yürürlüğe koymuştur. ABD bu kanunla açtığı 800 milyarlık destek paketi ile kendi üreticilerini müdahaleci bir mantıkla desteklemiş ve örtülü bir ticaret savaşını da tetiklemiştir. Ayrıca ABD’nin demir-çelik ithalatına sınırlama getiren ekonomik destek paketi de uluslararası arenada korumacılık politikalarını tırmanışa geçirmiştir. Ülkelerin korumacılık üzerine aldıkları kararların başında otomotiv sektörünü kurtarma yer almıştır. Küresel krizden etkilenen Amerikan otomotiv sektörü bunun yanında güçlenen dış rekabeti göğüslemek zorunda kalmıştır. Amerika’nın üç büyük otomotiv üreticisi Ford, General Motors, Chrysler küresel krizin ardından iflas aşamasına gelmiş ve devletten koruma talep etmiştir. Kriz sürecinde Chrysler ve General Motors şirketleri hükümetten 17,4 milyar dolar borç almıştır. Diğer yandan Almanya ulusal otomotiv sektörünü canlandırmak için 9, 10 veya 15 yıllık taşıtlarını en az bir yaşındaki taşıtlarla ve sürüm şartlarına uyanlarla değiştiren vatandaşlarına 2 bin 500 avro yardımda bulunmuştur.

Gelişmiş olan ülkeler yerli ürün ve sanayilerini korumak yolunda daha çok sübvansiyon ve şirketlerine finansal destek sağlama şeklinde önlem alırken bu maliyetleri karşılayamayan ve ulusal şirketlerinin borçlarını finanse edemeyen gelişmekte olan ekonomiler ise korumacılığın en bilinen yöntemlerinden tarifeleri artırmak ve diğer mali koruma önlemlerine başvurmuştur.

2.4. Korumacılığın Diğer Boyutu Kur Savaşları “Komşudan Dilenme”

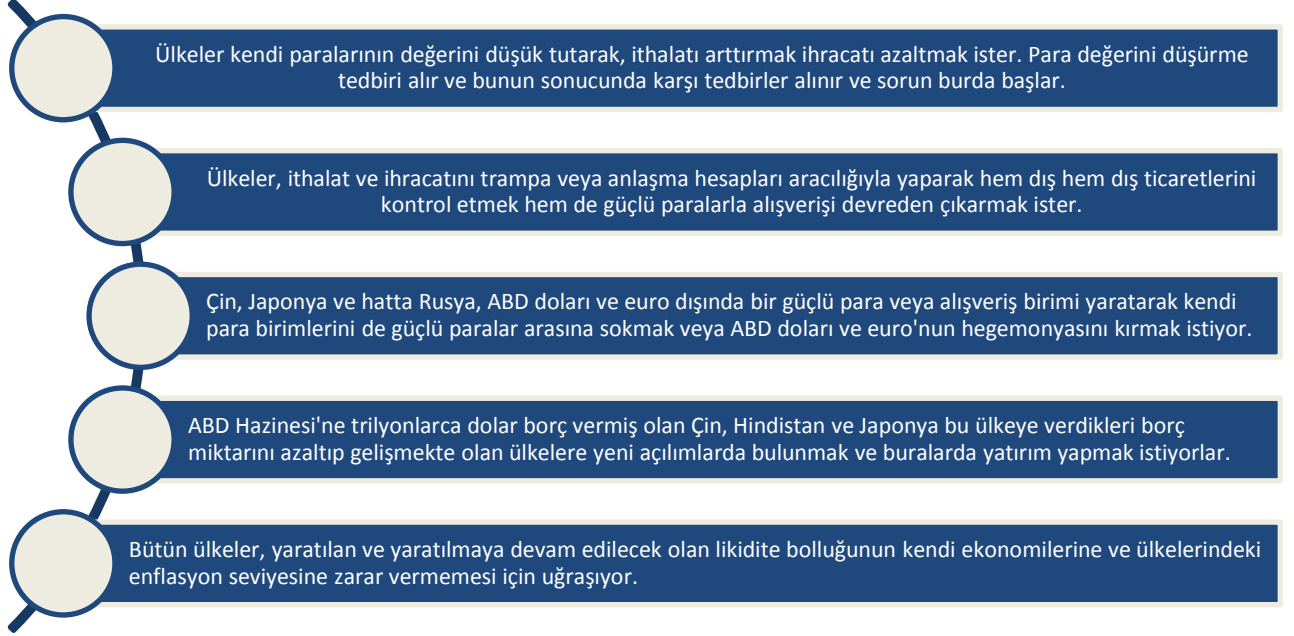
Ticaret savaşlarının farklı bir boyutu olan kur savaşları, krizin etkilerinden kurtulmak isteyen ülkelerin finansal korumacılık önlemlerinin ekonomiler üzerinde yarattığı bozulmaları en aza indirmek için yapılan düzenlemeleri ifade etmektedir. Karar alıcıların bilinçli bir şekilde para birimlerinin değerini düşürmesi birçok ülkenin korumacılık stratejisi çerçevesinde başvurduğu bir önlemdir. Ancak serbest piyasa koşullarında merkez bankalarının kurlara müdahale etmesi, piyasa mekanizmasının aksamasına ve haksız kazançların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşte bu müdahaleler sonucunda ortaya çıkan duruma kur savaşları denilmektedir.

Şekil 3. Kur Savaşı

Bir ülkenin ticaret yaptığı ülkelere karşı uyguladığı “komşudan dilenme” politikası, kendi ekonomisinde beliren enflasyon, ödemeler dengesi, işsizlik gibi sorunların çözümü için ticari ilişkide bulunan ülkeye zarar verici ithalat kısıtlamaları yapılması ve kur politikaları uygulamasıdır. Yabancı para karşısında değeri düşen yerli para, ihracatın daha ucuz hale gelmesi ve ithalatın pahalı olması gibi bir sonucu ortaya çıkaracaktır. Yani ithalat azalırken ihracat artacaktır. Böyle bir politikayı uygulayan ülkede işsizlik oranında ve gelirlerde artış yaşanacaktır. Uygulayıcı ülkeye fayda sağlayan bu durum, politikayı uygulama olanağı olmayan ülkeler için ciddi zararlara sebep olmaktadır. “Komşudan dilenme” politikasını tüm ülkelerin aynı anda uygulamaya başlaması kur savaşlarının başlangıç sebebidir.

Şekil 4. Kur Savaşlarının Pratiği

Kaynak:<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/yaman-toruner/kur-savaslari-nasil-yapiliyor--1672980/>

ABD ve Çin arasında yaşanan kur savaşları bunun en güzel örneklerinden birisidir. Küresel kriz öncesi dönemde, Çin Yuan'ı, ABD Doları'na endekslemiş ve haksız rekabet başlatmıştır. Çin mallarının uluslararası mal piyasasında avantajlı hale gelmesi üzerine ABD, Çin'e yerel parasının değerinin düzeltilmesine ilişkin baskılarını arttırmıştır. (Çin'i kendi çıkarları için düşük tuttuğu yerel parası sebebiyle, ABD ekonomisinde önemli tahribatlar yaratmakla suçlayan FED, mortgage krizi sonrasında aynı oranı gelişmekte olan ülke ekonomilerine kendisi uygulamıştır.) Küresel krizin gerçekleşmesinin ardından ülkelerarası dış açık ve dengesizliklerin azaltılması gerektiği için, ABD ve Çin arasında da kur savaşları mücadelesi başlamıştır. Aynı zamanda Çin'in kurlara yaptığı müdahaleler dolayısıyla uluslararası ticarete elde ettiği haksız kazanç ABD dışındaki diğer ülkelerinde tepkisini çekmiştir. Bu tepkilerin sebebi ise Çin'in başlattığı kur savaşlarının uluslararası ticarete "ticaret savaşları" olarak yansımaya başlamasıdır.

Yakın döneme geldiğimizde dünyanın en büyük iki ekonomisi arasında değerlendirilen ABD ve Çin, sürdürdükleri ticari savaş ile dünya gündemini meşgul etmektedir. ABD yönetiminin, Çin'den ithal ettiği 34 milyar dolar değerindeki 800'den fazla ürüne %25 ek gümrük vergisi uygulamaya başlaması bu tartışmanın fitilini ateşlemiştir. ABD Başkanı Donald Trump, seçim kampanyası boyunca Çin'e karşı sert eleştiriler yapmış ve seçim sonrasında bu eleştirileri hayata geçirmiştir. Çin'in savunma, havacılık ve imalat sektörlerini hedef alan %25'lik ek gümrük vergisi, nükleer reaktörler gaz tribünleri, hava ve gaz sıvılaştırıcı makineleri, fırınlar ve ticari bulaşık makineleri gibi 34 milyar dolar değerindeki 818 ürünü kapsamıştır.

ABD'nin milyarlarca dolarlık tarifelerle savaş açtığı Çin'e verdiği ticaret açığı, son 30 yılda %1300'den fazla artarak 375,5 milyar dolara ulaşmıştır. Tüm bunlarla birlikte ABD'nin Çin'e önceliklere ilaveten 200 milyar dolarlık daha ek gümrük vergisi getirmesiyle büyüyen ticaret savaşları, iki ülke arasındaki ticari ilişkileri

derinden etkilemiştir. Dünyanın en büyük iki ekonomisi aynı zamanda birbirlerinin en büyük ticari partnerleri olmuştur. Neredeyse her yıl artış gösteren ABD-Çin ticareti, geçen yıl 635,56 milyar dolar ile rekor kırmıştır. Rakamın yaklaşık 130 milyar dolarını ABD'nin ihracatı, 505,5 milyar dolarını ise Çin'in ihracatı oluşturmuştur. Dolayısıyla aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere Çin, ABD'nin sadece en büyük ticari partneri değil aynı zamanda en fazla ticaret açığı verdiği ülke konumunda yer almaktadır.

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/10482>

3. SONUÇ

Son dönemlerde ekonomi gündeminde sıkça karşılaştığımız “korumacılık”, “yeni korumacılık” birçok ülke tarafından sıkça ve farklı yöntemlerle uygulanmaktadır. 1923 Büyük Buhranından sonra dünya ekonomisinde büyük yankılara sebep olan Mortgage Krizi olarak anılan 2008 Küresel Krizin patlak vermesi ve bunalımı yaşayan ülkelerin geçmiş deneyimlerine dayanarak bu kriz sonrası çeşitli önlemler alıp krizin getireceği sorunlara çözüm getirmek istemişlerdir. Bu çözümler arasında ilk akla gelen yöntem korumacılık politikaları olmuştur. Serbest ticaret politikalarının geçerli olduğu bir dönemde patlak veren bu kriz sonrasında gündeme gelen korumacılık politikalarının, uluslararası ticarete haksız kazançlara neden olması gibi sonuçları olması nedeniyle korumacılık politikalarına karşı ciddi tepkiler olmuştur.

2008 küresel finansal krizin sonuçlarından olan yeni korumacılık olarak tanımlanan devlet müdahalesi, yeni biçimleri ile can bulmuştur. Bu süreçte önde gelen devletler devletleştirme, sübvansiyonlar ve vergi indirimleriyle ekonomik yapılarını canlı tutmaya çalışmış ve finans piyasalarında denetim mekanizmalarını tekrardan yapılandırmıştır. Bununla birlikte uluslararası ekonomik kuruluşların ve birtakım gelişmekte olan ülkelerin korumacı önlemlerin yayılmasına sert tepki vermeleri bu konudaki tartışmaların önemini göstermektedir.

Korumacılığın en tehlikeli türlerinden olan finansal korumacılık, kurlarla oynanması ve ülke parasını değersizleştirme politikası nedeniyle Çin örneğinde olduğu gibi ciddi haksız kazançlara yol açmaktadır. Korumacılık politikaları, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında kayda değer farklılıklar yaratmakta ve krizin etkilerini derinleştirmektedir. Sonuç olarak; küresel krizden ve ülkelerin içinde bulunduğu durgunluktan çıkış için ticaret hacminin artırılması hedeflenmekte ve kurlara müdahale edilmesi en elverişli yol olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar kurlara müdahale edilmesi bir çözüm olarak görülse de durgunluktan çıkış için asıl anahtar ülkelerin gelir düzeyini ve istihdam oranlarını arttırmalarından geçmektedir. Sanayi ve yeni teknoloji üzerinde ilerleyen rekabetçilik, küresel bir güç mücadelesinin devamı niteliğindedir. Bu açıdan bakıldığında milli çıkarlar söz konusu olduğunda her türlü politika aracını hızlı bir şekilde kullanmak önemlidir.

4. KAYNAKÇA

- <https://ekonomist.co/ekonomist/ekonomi/ticaret-savasi-nedir-14934/>
- http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/45086/korumaciligin_cirkin_yuzu_ticaret_savaslari
- https://setav.org/assets/uploads/2018/01/A228_.pdf
- <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2018/03/kuresel-ticaret-arastirmasi-2017.pdf>
- http://www.tepav.org.tr/upload/files/1523348259-7.ABD_Cin_Ticaret_Savaslari_ve_Turkiye.pdf
- http://www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/tmb_bulten_nisan2018.pdf
- <http://edam.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/korumacilik-savaslari-mi-basliyor.pdf>
- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/305557>
- <https://www.nedir.com/miktar-k%C4%B1s%C4%B1tlamalar%C4%B1>
- https://ipfs.io/ipns/tr.wikipedia-on-ipfs.org/wiki/%C4%B0thalat_kotas%C4%B1.html
- <https://www.gumruktv.com.tr/anti-damping-nedir>
- <https://www.globaltradealert.org/reports>
- <http://www.utikad.org.tr/haberler/?id=11626>